

KİTAP TANITIMI

Şâkir Mustafa
Mevsûatü Düveli'l-Âlemi'l-İslâmî ve Ricâlihâ
İslâm Devletleri ve Yöneticileri Ansiklopedisi
Beyrut, 1993-1995, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, c.I-IV.

Doç.Dr. Cem ZORLU
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Tarihçiler için bir halifenin, sultanın, padişahın, devlet başkanının iktidara geliş ve gidiş tarihleri, iktidarda kalış süreleri ve vefat yaşları, vilayetler ve bu vilayetlerde bulunan valilerin isimleri ve valilik süreleri, şehirlerde görev yapan kadıların isimleri ve görev süreleri, diğer önemli görevlerde bulunan bürokrat ve teknokratların isim ve görev süreleri, ayrıca değişik dönemlerdeki ileri gelen yazar, şair gibi topluma yön veren entelektüel şahsiyetlerin isim ve ölüm tarihleri büyük önem arz etmektedir.

İşte Mevsûatü Düveli'l-Âlemi'l-İslâmî ve Ricâlihâ isimli eser bizim söz konusu ettiğimiz bu tür bilgileri ve daha fazlasını bize vermektedir. Eser, ana hatları ile Hz. Peygamber'den günümüze kadar bir İslâm Devletleri ve devlet adamları tarihi niteliği taşımaktadır. Yazar, bu eseri yazma amacının, İslâm tarihini, birkaç asırla sınırlı zamansal ve belirli bölgelerin ötesine geçmeyen mekansal dar çerçevesinden kurtararak, 14 asrı ve doğusuyla batısıyla bütün yeryüzü üzerinde kurulan İslâm devletlerini kapsayan bir tarih anlayışı ile okuyucuyu bilgilendirmek olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca müellif, eserinde değişik dönemlerde yaşayan alim, şair ve sanatkar v.d. isimlerini vermek suretiyle tarihi, salt siyasî bir tarih olmaktan uzaklaştırmayı amaçlamıştır. (I,9-10)

Yazar, eseri 5 bölüme ayırmıştır:

Birinci Bölüm: Hz. Peygamber dönemi ile 5. hicrî asrın ortalarına kadar doğu ve batıda ortaya çıkan devletler (H. 1-450).

İkinci Bölüm: Selçuklular ve Haçlılar çağı ile bu dönemde Türk topraklarında ve batıda ortaya çıkan devletler (H. 450-650).

Üçüncü Bölüm: Eyyübiler ve Memlükler çağı ile bu dönemde Müslüman Afrika'da kurulan devletler (H. 650- 900).

Dördüncü Bölüm: Osmanlılar çağı ile bu dönemde doğuda Hindistan ve Çin'de ortaya çıkan devletler (H. 900-1300)

Beşinci Bölüm: Hicrî 14./miladî 20. asırda günümüz Arap devletleri.

Yazar bu bölümleri de 41 fasla ayırarak konuları işlemekte ve her devletten önce o devletin ana hatları ile tarihini vermektedir. Her fasıldan sonra da konuyu yazarken istifa ettiği temel ve tali kaynakların isimlerini vermektedir. Şimdi bu fasıllarda ele aldığı konuları ana hatları ile verelim:

Yazar birinci fasıldan önce, kısaca Hz. Peygamber'in hayatı; soyu ve ailesi (annesi, babası, süt annesi, nedimesi, himaye edenler, eşi ve çocukları, amcaları, halaları); azatlıları; eşleri; katipleri, hizmetçileri, sancakları, yüzüğü, müezzinleri, kadınları, şairleri; döneminde Kur'ân-ı Kerim'i cem edenler; gazveleri; seriyyeleri; değişik kabile ve bölgelere gönderdiği vergi memurları ve yöneticileri; krallara gönderdiği elçileri; Medine'den ayrıldığı zaman yerine bıraktığı vekilleri; nakibleri; Hz. Peygamber'den önce Muhammed ismini alan şahıslar; değişik konularda ilkler; Rasûlullah'a fizikî ve ahlakî açıdan benzeyen sahabiler; künye ve lakapları ile meşhur olan sahabiler konularını ele almaktadır.

1. Fasıı: Bu fasılda Raşid Halifeler ile iktidar dönemleri; Mekke, Medine, Yemen, (fethedildikleri dönemden itibaren) Mısır, Şam, Musul, Fars, Nişabur, Ermenistan, Azerbaycan, Uman ve Bahreyn, (kuruldukları tarihten itibaren) Basra ve Kufe valileri ve hizmet süreleri; ileri gelen sahabiler ile tabiinden bazı şahıslar; önemli şairler; meşhur hanımlar ve bazı sahabilerin meslekleri aktarılmaktadır.

2. Fasıı: Burada Müslüman Arap medeniyetinin özellikleri; Emevî halifeleri ve iktidar süreleri; bu dönemin ileri gelen şahsiyetleri; meşhur kadınları; dönemin katipleri; Emevî halifelerinin Şam dışında kullandıkları ikamet merkezleri; İslâm'da ilim; İslâmî düşüncenin doğuş ve yükselişini hazırlayan amiller; bu dönemde yaşayan fakih sahâbi ve tabiî; zahidler; kariler; nesep ilmi ile uğraşanlar ve tarihçiler; meşhur şairler ve şarkıcılar; tanınmış hanımlar; ileri gelen fakih, alim ve yazarlar; öğretmenler; Mekke, Mısır, Musul, Basra, Kufe, Ermenistan, Azerbaycan, Horsa, Fars, Yemen, Uman, Sind, İfrikiyye, Endelüs valileri ve Taberistan idarecilerinden bahsedilmektedir.

3. Fasıı: Bu fasılda Abbasî halifeleri; vezirler; emîru'l-umerâ ve onların vezirleri; raşid halifeler ile Emevî ve Âbbasî halifelerinin vefat ettikleri yerler; raşid halifeler ile Emevî ve Âbbasî halifelerinin çocukları; bu üç dönemin kadınları ve hacipleri; Abbasî döneminin meşhur aileleri; dönemin hadis, fıkıh, kıraat, nahiv, lügat alimleri; ravi ve edebiyatçıları; meşhur şairleri; coğrafyacı ve tarihçileri; sofi ve zahidleri, şarkıcı ve çalgıcıları; mütercimleri aktarılmaktadır.

4. Fasıı: Bu fasılda Abbasî döneminin Mekke, Medine, Mısır, Şam, Halep, Musul, Basra, Kufe, Taberistan, Rey, Fars, Azerbaycan, Ermenistan, Horasan, İfrikiyye, Yemen, Uman, Sind valileri; Mekke ve Medine'de ikamet eden ileri gelen Ali evladı; On iki imamdan bahsedilmektedir.

5. Fasıı: Burada Selçuklulardan önce Irak'ta kurulan devletler, bunların idarecileri, bürokratları ve alimlerinden bahsedilmektedir.

6. Fasıı: Bu fasılda Selçuklulardan önce Şam ve Mısır'da kurulmuş bölgesel

devletler, yöneticileri, alim ve sanatçılarından bahsedilmektedir.

7. Fasıl: Bu fasılda Fatimî halifeleri; vezirleri; Mekke, Medine, İfrikiyye, Sıkılliyye (Sicilya), Yemen, Suriye, Halep valileri; dönemin komutanları, kadıları, hatipleri; değişik alanlarda dönemin tanınmış alimleri aktarılmaktadır.

8. Fasıl: Burada Selçuklulardan önce doğuda kurulan bölgesel devletler ile idarecileri ele alınmaktadır.

9. Fasıl: Bu fasılda Selçuklulardan önce İran'ın kuzey batısında ve Hazar Denizinin güneyi ile batısında kurulan bölgesel devletler ve yöneticilerinden bahsedilmektedir.

10. Fasıl: Bu fasılda özel olarak Arap Yarımadası ele alınmış ve değişik dönemlerdeki idarî yapısı ve idarecileri ele alınmıştır.

11. Fasıl: Burada İfrikiyye ve Mağrib'de bulunan eyaletlerin değişik dönemlerdeki valileri; daha sonra bölgede kurulan devletler ve bu devletlerin yöneticileri, sanat ve bilim adamları ele alınmaktadır.

12. Fasıl: Bu fasılda Endülüs Emevî Devletinin emirleri ve halifeleri; dönemin önemli şahsiyetleri; hadis, fıkıh, kıraat, tefsir, felsefe, İlahiyat, tasavvuf, nahiv, lügat ve tarih alimleri; şairler ve edebiyatçılar; tıp, botanik, matematik ve astronomi alimleri; bölgesel devletler; bu devletler döneminde yaşayan hadisçiler, fakihler ve din alimleri; nahiv ve lügat alimleri; yine bu dönemde yaşamış şairler ve edebiyatçılar; tarih, coğrafya, felsefe, İlahiyat, tıp, botanik, astronomi ve kıraat alimleri aktarılmaktadır.

13. Fasıl: Bu fasılda Büyük Selçuklular; dönemin vezirleri; Suriye ve Irak Selçukluları; Haçlılar, Haçlıların Kudüs ve diğer şehirlerde kurdukları devlet ve emirlikler; Anadolu Selçukluları; Eyyübiler ve Zengiler anlatılmaktadır.

14. Fasıl: Burada Atabeglikler, Mengücekler, Artuklular, Danişmendiler, Saltuklulardan bahsedilmektedir.

15. Fasıl: Bu fasılda h.5-7/m.11-13. asırlarda yaşamış değişik bilim dallarındaki alimler ve ileri gelen aileler anlatılmaktadır.

16. Fasıl: Bu fasılda Arap Yarımadası ele alınmaktadır.

17. Fasıl: Bu fasılda İran, Maveraünnehir ve Hindistan bölgelerinden bahsedilmektedir.

18. Fasıl: Burada Murabıtlardan itibaren Mağrib'de kurulan devletler incelenmektedir.

19. Fasıl: Bu fasılda İfrikiyye'de kurulan devletler anlatılmaktadır.

20. Fasıl: Bu fasılda Hıristiyanlar ve Rumlar ele alınmaktadır.

21. Fasıl: Burada Memlûkler ve Moğol devletleri anlatılmaktadır.

22. Fasıl: Memlûkler ve Moğollar döneminde yaşamış ileri gelen sanat ve bilim adamları ele alınmaktadır.

23. Fasıl: Bu fasılda Yemen ve Güney Arabistan'da kurulan devletlerden bahsedilmektedir.

24. Fasıl: Bu fasılda Endülüs ve Mağrib'de kurulan devletler ele alınmaktadır.

25. **Fasıl:** Bu fasılda Doğu İfrikiyye ile Sudan bölgesinde kurulan devletler ele alınmaktadır.

26. **Fasıl:** Burada Selçuklulardan sonra Anadolu'da kurulan beylikler ele alınmaktadır.

27. **Fasıl:** İran'da Moğollar tarafından kurulan devletler anlatılmaktadır.

28. **Fasıl:** Mâverâünnehir ve Güney Rusya'da kurulan devletler incelenmektedir.

29. **Fasıl:** Hindistan'da kurulan İslâm devletleri ele alınmaktadır.

30. **Fasıl:** Osmanlı Devleti incelenmektedir.

31. **Fasıl:** Osmanlı döneminde yaşamış sanat ve bilim adamları ele alınmaktadır.

32. **Fasıl:** Suriye, Irak, Mısır ve Libya'da kurulan mahalli emirliklerden bahsedilmektedir.

33. **Fasıl:** 16. y.y.dan itibaren Arap Yarımadası'nda kurulan devletler ve yöneticileri ele alınmaktadır.

34. **Fasıl:** Osmanlı döneminde Mağrib'in idaresi, burada kurulan devletler, yöneticileri, sanat ve bilim adamları ele alınmaktadır.

35. **Fasıl:** Bu fasılda İfrikiyye'de kurulan İslâm devletleri anlatılmaktadır.

36. **Fasıl:** Kürtler tarafından kurulan emirlikler, İran ve Maveraünnehir'de kurulan devletler anlatılmaktadır.

37. **Fasıl:** 16. y.y.dan itibaren Hindistan'da kurulan devletler ele alınmaktadır.

38. **Fasıl:** Malezya, Endonezya ve Filipinler'de kurulan devletler ele alınmaktadır.

39. **Fasıl:** Yazar bu fasılda 18. y.y.dan itibaren ortaya çıkan Arap Uyanış Çağını ele almaktadır.

40. **Fasıl:** Doğuda kurulan çağdaş Arap devletleri ele alınmaktadır.

41. **Fasıl:** Nil Vadisi ile İfrikiyye ve Mağrib'in doğusunda kurulan çağdaş Arap devletleri ele alınmaktadır.

Klasik ansiklopedi anlayışından farklı olarak 1161 madde halinde Hz. Peygamber'den itibaren günümüze kadar Müslüman halklar tarafından dünyanın değişik coğrafyalarında kurulan emirlik ve devletleri, yönetici ve önemli şahsiyetleri ile ele alarak 1400 yıllık İslâm tarihine genel bir bakış imkanı sağlayan bu eser, genelde her bilim adamı özelde ise tarihçiler için her an başvuru kaynağı olarak kullanılabilir. Son derece faydalı bir çalışmadır. Yazar, eserin sonuna yer ve isim indeksi koymak suretiyle eseri daha da kullanışlı hale getirmiştir.